

Тринаест година од потписивања Дејтонског споразума БиХ се налази на путу трансформације из „дејтонске“ у „бриселску“ фазу, а да није најјасније како у Бриселу виде ту „нову“ босанско-херцеговачку „бриселизовану“ или „европеизирану“ државу. Може се, додуше, понешто наслутити у тој „визији“, но много уочљивија је чињеница да међу грађанима БиХ ни изблиза нема критичне масе која би подупрла ту нејасну идеју „земље срећних људи“. О томе се штуро говори, ваљда зато да се не би истопило и оно мало „евроентузијазма“ које исказује мањина становништва и већина политичара.

Воља народа и „негативна реторика“

Елем, према недавно представљеним резултатима истраживања које су спровели Галупов институт и Европски фонд за Балкан под називом „Између наде и разочарења“, међу грађанима свих других земаља у региону грађани БиХ су највише скептични према ЕУ. Дакле, 53 одсто испитаника верује Бриселу само мало или нимало. Од тога, 44 одсто испитаника у Републици Српској сматра да је ЕУ непријатељска према њима. Даље, 77 одсто испитаника у РС одговорило је да не верује у институције ЕУ, а у Федерацији БиХ 45 одсто испитаника је исказало ову врсту неверице. Одбачено од стране ЕУ осећа се 62 одсто грађана РС, док у ФБиХ трећина сматра да грађани ЕУ не желе да се БиХ придружи Унији. Свега 48 одсто испитаника је изјавило да би евентуално чланство БиХ у ЕУ било добро за земљу. Ипак, на питање „које године ће ваша земља постати чланица ЕУ“, одговор „никада“ највише пута заокружен је у БиХ од свих земаља обухваћених истраживањем, тачније 16 одсто испитаника уопште не верује у перспективу чланства БиХ у ЕУ.

Ови резултати драстично одударују од података којима барата високи представник у БиХ Мирослав Лајчак у свом лобирању међу грађанима. Он тврди да чак 80 одсто грађана жели да види БиХ у ЕУ, али Лајчак никада није објаснио како је дошао до овог податка, готово дијаметрално супротног истраживању Галупа: је ли то било, можда, у форми референдумског питања, односно искључиво за потребе лобирања за сопствену-бриселску „визију“?! Да је одговор на ово питање највероватније потврдан, упућују готово свакодневне Лајчакове жалопојке у којима он често каже да грађани

нису довољно обавештени о ЕУ, да домаћи политичари грађанима замагљују поглед у “светлу будућност” и слично. Но, утолико је онда чудније како је Лајчак дошао до податка да више од три четвртине грађана БиХ види своју земљу у ЕУ. Да ли су они сувише плашљиви или врло проницљиви када треба да одговоре на “референдумско” питање Лајчакових анкетара, а сасвим другачије одговарају на питања из Галуповог истраживања? Део одговора је врло једноставан: Лајчакови анкетари нису најпре питали грађане БиХ шта мисле о својој земљи, а истраживачи Галупа - јесу. И добили су стари, добро познат одговор: 90 одсто испитаника у Републици Српској је одговорило да БиХ не осећа као своју државу, док је исти одговор дало 50 одсто испитаника у Федерацији БиХ. Да су истраживачи Галупа, којим случајем, у Федерацији БиХ разврставали одговоре Бошњака и Хрвата, вероватно би уочили и да много више од половине Хрвата у ФБиХ не доживљава БиХ као своју земљу, те да једино убедљива већина Бошњака осећа ову земљу као своју домовину, с тим да би се и међу њима нашао позамашан број противника “дејтонске” структуре БиХ.

Да су оштре поделе између Срба, Хрвата и Бошњака - не само када је реч о будућности БиХ - константа у “новој” БиХ од почетка деведесетих година прошлог века упућује и чињеница да у овој земљи и дословно не постоји ниједан догађај, ни из ближе, ни из даље историје о којем постоји општа сагласност већине грађана. То се јасно манифестовало и прошлог новембра када су 21-ог Срби обележавали празник у знак сећања на успостављање Дејтонског споразума 1995. године, а Бошњаци у ФБиХ су празновали једино 25-ти у знак сећања на заседање ЗАВНОБиХ-а 1943.године, док већина Хрвата није обележавала нити један од ових датума. Када је реч о Дејтонском споразуму, Срби верују да су у Дејтону добили међународну верификацију РС, Бошњаци су уверени да је тада “само” успостављен мир, али да није окончан рат, док Хрвати сматрају да су тада “утамничени” у БиХ, тачније угурани у ФБиХ са Бошњацима, а да нису формално-правно заокружили своју територију.

Када је реч о обележавању ЗАВНОБиХ-а, Бошњаци верују да је то неформално тело “обновило” државност БиХ, док Срби имају амбивалентан осећај: велики део њих који не одбацују партизанску традицију, нарочито у Босанској Крајини, уважавају “тековине” ЗАВНОБиХ-а, али истичу оно што Бошњаци уопште не помињу у свом празновању: да је ЗАВНОБиХ “утелотворио” БиХ као југословенску федералну јединицу, а не као независну државу, те да се, следом тога, “тековине” Мркоњић Града не могу никако одвојено посматрати од “тековина” АВНОЈ-а из Јајца. У тој причи једино су равнодушни Хрвати које ни најмање не интересују ни једне, ни друге “тековине”.

Пошто, дакле, ни у непосредно блиској прошлости три народа у БиХ не постоји неки трећи догађај који би био једнодушно широко прихваћен, онда и даље остаје отворено питање основног консензуса о постојању политичке заједнице и прихватању БиХ као

сопствене државе. Странци су, дакако, схватили да би већина грађана БиХ најрадије извршили еутаназију сопствене земље, па су, ваљда зарад сопствених интереса, решили да покушају да и без постојања базичног консензуса националних елита БиХ приведу у ЕУ и од ње, на тај начин, направе “земљу срећних људи”. Након што су изгледа и Американци изгубили илузије да је у БиХ могуће створити једну нацију, Европљани су покренули нови експеримент, с тезом да је могуће да јединствени осећај припадности држави БиХ - као предуслов опстанка те државе - код локалних Срба, Хрвата и Бошњака може заменити осећај припадности ЕУтопији. То није безразложно веровање, јер је многим Србима у РС и Хрватима у западној Херцеговини много ближи Брисел него Сарајево, мада су им, је ли, Београд и Загреб најближи. Но, према замисли странаца, пут до ЕУтопије мора водити преко Сарајева, па се као отворено питање оставља једино питање мере у којој ће Бањалука и Мостар морати да користе Сарајево зарад веза са Бриселом. Ипак, намерно или не, превиђа се да овај модел никако неће допринети стварању/јачању јединственог позитивног осећања припадника три нације према држави, већ да ће свака од три нације и у бриселској изнудици тражити пут до сопствене среће.

Елем, иако знају да ни тада неће доћи до укидања међунационалних тензија, странци заправо, верују, да ће тако барем смањити постојеће тензије у БиХ. Зато се на сваком кораку Мирослава Лајчака, Хавијера Солане, Олија Рена и осталих, најпре може чути да је потребно да политичари у БиХ “прекину са негативном реториком”. Странци упозоравају локалне политичаре поименце када пређу праг бриселске толеранције, замагљујући притом суштину политичких сукоба међу српским, хрватским и бошњачким политичарима - сукоба који проистичу из нерешене/нерешиве ближе или даље прошлости: иза формулације да је “Дејтон донео мир, али није окончао рат” политички Бошњаци, уз помоћ страних лобиста, настоје да остваре свој ратни циљ и имају плебисцитарну подршку сопственог становништва у правцу што снажније централизације/ унитаризације БиХ; српски политичари налазе се у деликатној ситуацији, принуђени да делују између одбране начетог Дејтонског споразума и општег настојања Срба у РС за што већом самосталношћу РС до издвајања из БиХ; хрватски политичари све снажније захтевају федералну јединицу са већинским Хрватима и најприближнији су настојањима својих сународника, јер им околности у којима се налазе иду на руку, односно у ФБиХ су константно надгласавани, а у том ентитету ће у блиској будућности на ред доћи укрупњавање административних јединица пошто постојећих 10 кантона “једу” половину ГДП-а у ФБиХ.

Нема, дакле, релеватног политичара међу Србима, Хрватима и Бошњацима који не заступа истакнуте ставове својих сународника, а разлике се разазнају тек на нивоу тактике којом се служи свако у својој политичкој борби. У тим разликама странци и виде шансу за остварење своје “визије” привођења БиХ ЕУтопији. Они су, дакле, сасвим свесни разлика међу национално-политичким елитама, али у притисцима на политичаре на власти и у суптилним манипулацијама осећањима грађана виде шансу да већину

разлика “премосте”. “Премошћавање” под притиском јасно се примећује у захтевима за “прекид негативне реторике”: у реторици којом се служе српски политичари када говоре о “одбрани дејтонске позиције РС” нити за једног Србина нема ништа негативно, нити се таква порука може окарактерисати националистичком, а не носи ни претњу насиљем; сем тога, оно што је посебно важно за странце, у РС готово да више и нема позивања на референдум о издвајању из БиХ, иако је добро познато позитивно мишљење Срба о таквом референдуму. Нешто другачије се манифестује “премошћавање” које странци примењују код хрватских и бошњачких политичара: једино је и тек од скоро Харис Силајџић проказан и то зато што одбија готово сваку врсту политичког договора са Србима и Хрватима која не води снажној централизацији БиХ. На хрватске тежње највише се гледа са разумевањем, иако су неке до њих у супротности са Уставом БиХ, попут свехрватског предлога да у територијаној прекомпозицији БиХ на столу не буде само Федерација БиХ, већ цела држава која би се делила на више ентитета.

Цинизам којим се странци служе у “премошћавању” воље три народа огледа се у њиховом образложењу: они кажу да су тежње сва три народа легитимне, али да се “не могу остварити” (“нису реалне”), па бављење тим захтевима представљају само “губљење времена” на путу ка ЕУтопији; када тако поставе целу ствар, онда се “губљење времена” на легитимне захтеве народа проглашава “негативном реториком”, док се прихватљивим компромисом домаћих политичара сматра само оно што није скрајнуто са тог пута. Истина, домаћи политичари често подилазе својим народима користећи се народним настојањима, али ту је тешко повући границу где престаје манипулисање националним осећањима, а где почиње истинско залагање за остварење воље народа, јер је опште познато да страни “протектори” постављају границе политичког деловања у БиХ, а не домаћи политичари. Због тога би се странци могли назвати и већим и моћнијим манипулаторима од домаћих српских, хрватских и бошњачких политичара, који, практично, бивају присиљени да узмичу од народних тежњи.

Ствар је једноставна: странци су уверени да од БиХ не би остао ни камен на камену када би допустили слободно изражавање воље народа, јер су тежње Срба, Хрвата и Бошњака међусобно искључиве када је реч о опстанку БиХ. Шта више, изгледа да странци страхују да би политички репрезенти народне воље за час посла довели БиХ на ивицу рата без бриселских и вашингтонских “медијатора”, при томе подсећајући на ужасне страхоте из деведесетих година прошлог века. Но, притом се нико не осврће ни на улогу тадашњих страних “медијатора” у југословенској кризи који су допринели разбуктавању сукоба, нити на садашње, знатно измењене околности у региону: сем изузетака попут Хариса Силајџића, у региону више нема ратних вођа на кључним позицијама у земљама дејтонског троугла и, што је најважнији контрааргумент, војни потенцијали у региону више нису концентрисани у рукама балканских вођа, већ управо супротно - под контролом су НАТО-а. Ту просту чињеницу - да се НАТО зацарио у

региону - јасно увиђају припадници сва три народа у БиХ и тешко да би ико и пожелео да зарати, сем уколико не би из редова Алијансе добио оружје и дозволу да то учини. Зато су, у најмању руку, неозбиљне тврдње о могућем рату у БиХ, уколико политичким процесима у земљи не буду управљали Брисел и Вашингтон.

Пут у миран разлаз

С друге стране, сасвим је тачна процена странаца да би се БиХ могла релативно брзо распасти уколико се допусти потпуно самостално одлучивање политичким представницима Срба, Хрвата и Бошњака. Но, ако су ти политичари већ сада начисто да се о кључним стварима не могу договорити, те да је, практично, међу њима успостављен најчвршћи, прећутни договор о томе да свако влада на својој територији и да ни на видуку није могућа обнова предратне БиХ - сем војном силом - онда је сасвим целисходно очекивати да, након што установе да се о кључу опстанка у једној држави не могу договорити, домаћи политичари схвате да би требало да дођу до кључа за миран разлаз. Сем уколико не верују у војну помоћ за остварење својих циљева, а ту им помоћ може пружити само НАТО, наравно ако и сам тако (претходно) одлучи.

Бошњаци се уздају да само та врста помоћи може бити гарант опстанка БиХ, али та војна структура задужена је, у ствари, једино да надзире постојећу трансформацију међународног цивилног присуства и да штити територијални интегритет БиХ, али не и да пресудно утиче на унутрашње политичке прилике. Како већина Бошњака није задовољна само том врстом гаранција, већ прижељкује грубе стране интервенције и у унутрашњости попут некадашњих Ешдаунових, али тога није било након Ешдауна, а сва је прилика да више неће ни бити - могуће је очекивати да, након текућег периода фрустрираности својим (гео)политичким положајем, и међу самим Бошњацима дође до стварања критичне масе за коју босанскохерцеговачки разлаз не само да не би био нужно зло, већ би више представљао пожељан излаз из ситуације у којој би били "натерани" да као већина буду добрим делом политички зависни од воље мањине.

Елем, већ одавно бошњачки политичари описују постојећи уставни механизам ентитетског гласања у Парламентарној скупштини БиХ као систем који наводно блокира ефикасност државне администрације, док, с друге стране, тај систем за Србе представља последњу одбрану од централизације/унитаризације БиХ. Србима, дакле, није потребан референдум да би заштитили сопствене националне интересе у БиХ све док имају ентитетско гласање за заштиту од евентуалног прегласавања. Шта више, тај механизам омогућава Србима да, на сасвим легалан начин, чак и бојкотују рад институција БиХ, те тако онемогуће и разматрање кључних одлука у тим институцијама.

Оног часа када бошњачки политичари буду установили да тај механизам блокира њихове тежње ка централизацији/унитаризацији БиХ, тада ће, ако правним или физичким насиљем не оборе последњу линију заштите РС у БиХ, разумети да је и за њих можда бољи миран државни разлаз од “блокаде” државе какву желе њихови сународници.

Могуће је, дакле, да се бошњачка настојања измене у правцу поборништва за миран разлаз и стварања сопствене државе на делу садашње територије БиХ, као што је, дакако, могуће и да се измене српска настојања за самосталношћу РС. Но, на путу измени српских тежњи стоји Устав БиХ, без чијих коренитих промена РС не може бити демонтирана без сагласности самих Срба. Зато се вероватнијим чини (не)вољно прихватање уставом омеђене босанскохерцеговачке реалности од стране Бошњака: а одатле до стварања државе којом ће моћи сами управљати без српских “блокада” није велики корак.

Бошњаци сумњају да је то можда и део српске политичке тактике у БиХ, али све и да јесте тако, сазнање да је таква тактика не само легитимна, већ и сасвим легална - само доприноси већој фрустраности босанских муслимана што немају државу по својој мери. “Образложења” која повремено пошаљу емисари из Вашингтона да САД неће дозволити стварање чисте муслиманске државе у срцу Балкана због потенцијалне терористичке претње, као што је не тако давно “проценио” Данијел Сервер, не чине се више тако разложним након признања тзв. “Републике Косово”, па макар се нико у БиХ и не позивао на “косовски преседан”.

Даље, за улазак у ЕУтопију од босанских муслимана, Срба и Хрвата из Брисела се тражи испуњавање одређених стандарда. Неки од до сада уведених стандарда допринели су демократском напретку у БиХ, а неки су и одмогли; но, и даље остаје без рационалног одговора питање зашто би се међу стандарде убрајала и изградња заједничке државе, каква нигде више у Европи не постоји. Уосталом, чак и када би Срби, Бошњаци и Хрвати успели да склопе државну творевину која би, неким чудом, стигла у ЕУ - ако се и сама ЕУ претходно не трансформише/укине - опет ће бити само питање времена када ће се Срби, Хрвати и Бошњаци мирно разићи. Можда ће тада ићи лакше, рачунајући да ће сви политичари, и страни и домаћи, бити разумнији од садашњих. Можда ће до тада протећи пуно времена, али само су лаковерни мислили да се на том путу неће трчати маратон.